

سیاست های مالی و پولی و نقش آن در اقتصاد افغانستان (۱۳۸۲ - ۱۳۹۲)

محقق محمد ولید همت

سیاست های مالی و پولی و نقش آن در اقتصاد افغانستان (۱۳۸۲ - ۱۳۹۲)

محقق محمد ولید همت

The Role of Fiscal and Monetary Policies in The Economy of Afghanistan (2003 - 2013)

Assistant Prof. M.Walid Himat

2023

ISBN 978-9936-661-99-8

9 789936 661998

امارت اسلامی افغانستان
اکادمی علوم
معاونیت علوم بشری
مرکز علوم اجتماعی
انستیتوت اقتصاد

سیاست های مالی و پولی و نقش آن در اقتصاد افغانستان (۱۳۸۲-۱۳۹۲)

نویسنده:

محقق محمد ولید همت

مشخصات کتاب

نام کتاب: سیاست های مالی و پولی و نقش آن در اقتصاد افغانستان

(۱۳۸۲-۱۳۹۲)

نویسنده: محقق محمد ولید همت

ادیتور: سرمحقق عبدالحکیم رامیار

مهمتمم: شوکت الله عابد

ناشر: ریاست اطلاعات و ارتباط عامه اکادمی علوم

سال چاپ: ۱۴۰۲ ه.ش / ۱۴۴۵ ه.ق

محل چاپ: مطبعه بهیر

شماره تماس ریاست اطلاعات و ارتباط عامه: ۰۲۰۲۲۰۱۲۷۹ (۰۰۹۳)

ISBN: ۹۷۸-۹۹۳۶-۶۶۱-۹۹-۸

حق طبع برای اکادمی علوم محفوظ است

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست

صفحات	عناوین
أ.....	نظر استاد ره‌نما .....
د.....	تقریظ.....
ح.....	تقریظ.....
ي.....	تقریظ.....
١.....	مقدمه .....
٧.....	فصل اول.....
٧.....	مروری به گذشته موضوع .....
٢٣.....	فصل دوم.....
٢٣.....	مفاهیم، وظایف و اهداف سیاست های مالی و پولی.....
٢٣.....	الف. سیاست مالی.....
٢٣.....	١. مفهوم سیاست مالی.....
٢٦.....	٢. وظایف سیاست مالی.....
٢٩.....	٣. اهداف سیاست مالی.....
٤٧.....	ب. سیاست پولی.....
٤٧.....	١. مفهوم سیاست پولی.....
٤٩.....	٢. وظایف مجری سیاست پولی.....
٥٤.....	٣. اهداف سیاست پولی.....
٦٩.....	فصل سوم.....
٦٩.....	سیاست های مالی و پولی وبازار.....
٧٠.....	الف. سیاست های مالی و پولی در بازار بسته .....

۷۲	۱. تاثیر سیاست مالی بر تولید، استخدام و قیمت ها
۸۲	۲. تاثیر سیاست پولی بر تولید، استخدام و قیمت ها
۸۸	ب. سیاست های مالی و پولی در بازار باز
۹۱	۱. تاثیر سیاست مالی بر تولید، استخدام و قیمت ها
۱۱۲	۲. تاثیر سیاست پولی بر تولید، استخدام و قیمت ها
۱۲۱	فصل چهارم
۱۲۱	نقش سیاست های مالی و پولی در رشد اقتصادی افغانستان
۱۲۳	الف: نقش سیاست های مالی و پولی در رشد تولید اجناس و خدمات
۱۳۱	۱. سیاست مالی و رشد اقتصادی:
۱۴۵	۲. سیاست پولی و رشد اقتصادی:
۱۵۸	ب: نقش سیاست های مالی و پولی در استخدام
۱۶۷	۳. سیاست مالی و استخدام:
۱۷۵	۴. سیاست پولی و استخدام:
۱۸۰	ج: نقش سیاست های مالی و پولی در مهار انفلاسیون
۱۸۱	۱. سیاست مالی و انفلاسیون:
۱۸۴	۲. سیاست پولی و انفلاسیون:
۱۹۵	د: نقش سیاست های مالی و پولی در تجارت خارجی
۲۱۳	فصل پنجم
۲۱۳	فرصت ها و چالشهای سیاست های مالی و پولی کشور
۲۱۸	الف: چالشها
۲۱۸	۱. چالشهای سیاست مالی
۲۴۴	۲. چالشهای سیاست پولی
۲۵۸	ب: فرصت ها

۲۶۹	نتیجه گیری
۲۷۳	پیشنهادها
۲۷۷	مآخذ

فهرست اشکال

- شکل ۱: وسایل، تارگیت ها و اهداف نهائی سیاست پولی ۶۱
- شکل ۲: میکانیز اثرگذاری سیاست پولی ۶۳
- شکل ۳: منحنی تساوی پس انداز و سرمایه گذاری ۷۶
- شکل ۴: منحنی تساوی عرضه و تقاضای پول ۷۸
- شکل ۵: تعادل بازار پول و امتعه و تاثیرات انتقال منحنی تساوی پس ۸۰
- شکل ۶: تعادل بازار پول و امتعه و تاثیرات تغییرات در منحنی عرضه و ۸۴
- شکل ۷: تاثیرات کوتاه مدت سیاست مالی در مدل موندل فلیمنگ در ۹۸
- شکل ۸: تاثیرات کوتاه مدت سیاست مالی در مدل موندل فلیمنگ در ۱۰۱
- شکل ۹: تاثیر سیاست مالی در میان مدت ۱۰۵
- شکل ۱۰: تاثیرات سیاست مالی در دراز مدت ۱۱۲
- شکل ۱۱: تاثیر سیاست پولی در مدل موندل فلیمنگ در شرایط ۱۱۴
- شکل ۱۲: تاثیر سیاست پولی در مدل موندل فلیمنگ در شرایط ۱۱۶
- شکل ۱۳: تاثیرات سیاست پولی در میان مدت ۱۱۹
- شکل ۱۴: سیر تحول رشد اقتصادی در افغانستان طی سالهای ۱۳۸۰-۱۳۹۶ .. ۱۲۶
- شکل ۱۵: سیر افزایش عاید سرانه طی سالهای ۱۳۸۰-۱۳۹۶ ..... ۱۲۷
- شکل ۱۶: سیر تحول رشد اقتصادی در برابر تغییرات در کمک ۱۳۳
- شکل ۱۷: سهم سکتور های اقتصادی در مجموع استخدام (۱۳۸۱-۱۳۹۶) ۱۶۲

- شکل ۱۸: سیر تغییرات تولید فی نفر با تفکیک سکتور های ۱۶۴
- شکل ۱۹: سیر افزایش کارمندان خدمات ملکی با تفکیک ۱۶۹
- شکل ۲۰: میکانیز اثرگذاری نرخ تبادل بر سطح قیمت ها ۱۹۱
- شکل ۲۱: سیر افزایش واردات و صادرات (۱۳۸۱-۱۳۹۵) ۱۹۷
- شکل ۲۲: سیر تغییرات کسر بیلاس تجارت (۱۳۸۱-۱۳۹۵) ۱۹۸
- شکل ۲۳: سهم اقلام مهم صادراتی در مجموع صادرات ۲۰۰
- شکل ۲۴: سهم اقلام مهم وارداتی در مجموع واردات ۲۰۱
- شکل ۲۵: تاثیرات تغییرات نرخ تبادل در مقاطع زمانی مختلف (منحنی جی) .. ۲۰۸
- شکل ۲۶: کسر بودجه طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۹۱ (ارقام به میلیون افغانی) ۲۲۰
- شکل ۲۷: سیر افزایش عواید داخلی و مصارف بودجه (ارقام به میلیون افغانی) .. ۲۲۲
- شکل ۲۸: میزان دخالت کارکنان دولتی در اخذ رشوه ۲۲۸
- شکل ۲۹: مقدار رشوه پرداخت شده در سطح کشور (ارقام به دالر امریکایی) ۲۲۹
- شکل ۳۰: سهم دلایل اخذ/ پرداخت رشوه در ادارات جمع مالیاتی (%) ۲۳۱
- شکل ۳۱: نوسانات نرخ تبادل افغانی در برابر دالر ۲۵۴
- شکل ۳۲: سیر انکشاف امانات و قروض بانکی (ارقام به میلیون دالر امریکایی) .. ۲۵۷

نظر استاد رهنما

سیاست های مالی و پولی ابزار هستند که سیاستمداران برای کنترل اقتصاد و اثر گذاری بر آن استفاده مینمایند. این سیاست ها بیشتر در قرن بیستم خصوصاً بعد از جنگ جهانی اول که سبب رکود اقتصادی و انفلاسیون شدید در کشور های جنگ زده شد و سپس بحران بزرگ که در سالهای ۱۹۲۹-۱۹۳۳ بوقوع پیوست، توجه را مبذول نمود و این حالت باعث شد تا نظریات اقتصادی جهت بیرون رفت از آن ارائه و عملی گردد.

نظریات کینز در زمینه سیاست مالی و نظریات پولیها در بخش سیاست های پولی زیاد موثر واقع گردید. باید علاوه نمود که پیشرفت های علمی-تخنیکی در این قرن که باعث رشد اقتصادی کشور های جهان پیشرفته شد، نیز سبب میگردد تا به سیاست های مالی و پولی توجه بیشتر مبذول گردد و در فعالیت های اقتصادی بحیث محور انکشاف اقتصادی تبارز نماید و در عمل از این سیاست ها استفاده گسترده صورت گیرد.

با در نظر داشت اهمیت سیاست های مالی و پولی در رشد و انکشاف اقتصادی کشور پروژه علمی-تحقیقی تحت عنوان "سیاست های مالی و پولی و نقش آن در اقتصاد افغانستان" به محقق محمد ولید همت و وظیفه رهنمائی آنرا به عهده اینجانب سپرده شد.

جای مسرت است که اکنون پروژه مذکور تکمیل گردیده است. رساله هدا دارای مقدمه، پنج فصل، نتیجه، پیشنهادها و مآخذ میباشد.

در مقدمه، موضوع از نظر تاریخی توضیح و محتوای آن به معرفی گرفته شده و مسائل پروژه علمی-تحقیقی را طرح و انگیزه مطالعه مجموع اثر را

میدهد.

در فصل اول تحت عنوان مرور به گذشته موضوع، سیاست های مالی و پولی که ذریعه آن به اهداف بزرگ اقتصادی میرسد، بحث شده و نظریات مکاتب مختلف اقتصادی در مورد اشاره شده و توضیح گردیده است که تا کنون در کشور به ارتباط سیاست های مالی و پولی تحقیقات مشخص صورت نگرفته است.

در فصل دوم مفاهیم، وظایف و اهداف سیاست های مالی و پولی به ترتیب توضیح گردیده است.

در فصل سوم تحت عنوان "سیاست های مالی و پولی و بازار" سیاست های مذکور در چوکات یک مدل معیاری: مدل تساوی پس انداز و سرمایه گذاریو تساوی عرضه و تقاضا بررسی گرفته شده است و چگونگی عملکرد و تاثیرات این سیاست ها در بازار های بسته و باز با توضیح ریاضیکی و اشکال گرافیک به مطالعه گرفته شده و تحلیل گردیده است. در این فصل تاثیرات این سیاست ها بر تولید استخدام و قیمت ها مطالعه شده است.

در فصل چهارم، به تفکیک تولیدات و خدمات، نقش سیاست های مالی و پولی در رشد اقتصادی کشور به تفصیل بیان وطی جداول نشان داده شده است. به همین ترتیب تاثیرات این سیاست ها بر رشد اقتصادی، استخدام، انفلاسیون و تجارت خارجی به بررسی گرفته شده است.

در فصل پنجم، فرصت ها و چالش های سیاست مالی و پولی کشور در سالهای مورد نظر با ارائه ارقام نشان داده و به وجه احسن و عینی چالش ها و فرصت ها را مشخص و توضیح نموده است. در تحریر رساله هذا جمعاً از ۹۰ مأخذ داخلی و خارجی معتبر استفاده گردیده است.

نظر استاد رهنما

سبک تحریر این پروژه علمی-تحقیقی ساده و روان میباشد و مطالب به طور عام فهم بیان و اغلاط املائی و انشائی کمتر دارد. علاوهً فصل بندی عناوین، و ترتیب مطالب، فهرست و مآخذ آن مطابق معیار های علمی-تحقیقی میباشد.

قابل یاد آوری است که محقق محمد ولید همت در طول تحقیق این اثر موضوعات را با من شریک ساخته، رهنمائی لازم را حاصل و اصلاحات در پروژه خویش را عملی ساخته و پروژه هذا را تکمیل نموده است.

بناءً من تلاش های محقق را در راستای تکمیل این پروژه علمی-تحقیقی با اهمیت و به دیده قدر نگریسته و نامبرده را مستحق ترفیح از رتبه محقق به رتبه معاون سرمحقق میدانم. از بارگاه ایزد منان برایش توفیق مزید در این راستا آرزو مینمایم.

با احترام

سرمحقق حفیظ الله حداد

تقریظ

بر اساس فیصله مورخ ۱۳۹۸/۶/۲ شورای علمی انستیتوت اقتصاد و پیشنهاد شماره ۱۴۰۷ بر ۱۲۶۱ مورخ ۱۳۹۸/۶/۴ معاونیت محترم علوم بشری و منظوری مقام محترم ریاست عمومی اکادمی علوم افغانستان به من وظیفه سپرده شد تا بر رساله محترم محقق محمد ولید همت تحت عنوان: سیاست های مالی و پولی و نقش آن در اقتصاد افغانستان (۱۳۸۲-۱۳۹۲ ه. ش.) ابراز نظر نموده و تقریظ لازم ارایه بدارم.

من رساله را به دقت مطالعه نموده و در مورد چنین ابراز نظر مینمایم: طبق معمول بخش بندی و تنظیم محتوایی آثار علمی - تحقیقی، این رساله نیز دارای پنج فصل، مقدمه، نتیجه، پیشنهادها و مآخذ میباشد. در سه فصل اولی، موضوع از نگاه تیوریکی توضیح و معرفی شده که خواننده را به اصل موضوع آشنا میسازد. فصل چهارم و پنجم اثر که محتوای اصلی و هدف مندی تحقیق این موضوع را در بر دارد بالترتیب به نقش سیاست های مالی و پولی در رشد اقتصادی افغانستان و چالشها و فرصتهای سیاست های مالی و پولی کشور اختصاص داده شده است که جنبه های تطبیقی تیوری را در عمل نشان میدهد.

در فصل چهارم بخوبی و ضاحت داده شده است که اتخاذ سیاست معقول و مناسب مالی و پولی چگونه میتواند زمینه را برای رشد تولید اجناس و خدمات مساعد سازد، سطح استخدام را بلند برده و باعث توسعه تجارت شود و انفلاسیون را کاهش دهد.

فصل پنجم همانطوریکه گفته شد، به چالشها و فرصتهای سیاست مالی

تقریظ

و پولی در افغانستان اختصاص داده شده است که در اینجا لازم میدانم شمه از چالشهای سیاست مالی را که محقق بر شمرده، نام گرفته و معرفی بدارم. محقق افزایش روزمره مخارج هنگفت جنگ را در حالت پائین بودن سطح عواید داخلی و کسر بودجه یکی از چالش های عمده سیاست مالی میدانند.

همچنان، موجودیت بودجه خارجی در ترکیب بودجه عمومی دولت را چالش میدانند که در اقتصاد، سیاست و حتی فرهنگ جامعه تاثیرات سوء داشته است. ضمن ارائه ارقام مبنی بر اینکه ۸۲٪ کمک های خارجی، خارج از بودجه دولت بمصرف رسیده است، این امر را دلیل عمده میدانند مبنی بر اینکه نقش کمک های خارجی در تقویه بنیه مالی دولت ضعیف بود و نتواند کارهای زیربنائی انجام شود.

چالش عمده دیگریکه به هیچکس پوشیده نیست موجودیت فساد و ضعف مدیریت در اداره امور مالی میباشد. این کار به باور محقق سبب شده تا مبالغ هنگفت از دارایی مردم به جیب اشخاص و افراد سرازیر شود و از طرف دیگر عواید دولت به صورت درست جمع آوری نگردد. چنانچه تنها در سال ۱۳۸۹ و ۱۳۹۵ بالترتیب ۲٫۵ و ۲٫۸ میلیارد دالر سالانه در افغانستان رشوت پرداخته شده است. همچنان فساد سبب میشود تا فرار مالیاتی تشدید شده و یا اینکه مالیات به موقع جمع آوری نشود. محقق در زمینه مینویسد در یکی از سالهای مورد تحقیق صادرات پاکستان به افغانستان ۲٫۳۲ میلیارد دالر را نشان میداد در حالیکه واردات افغانستان نشاندهنده ۱٫۱ میلیارد دالر از پاکستان بود. این امر گویای اینست که به ارزش ۱٫۲۲ میلیارد دالر اموال وارد شده از پاکستان، بدون اینکه کدام محصولی به دولت پرداخته شود از گمرک

خارج ساخته شده است. به همین ترتیب به نقل از یکی از مسؤولین دولتی مینگارد که تنها سه کمپنی بزرگ در سال ۲۰۱۶ حدود ۱۵ میلیارد افغانی از بابت پرداخت مالیه از دولت مقروض اند.

به همین ترتیب کمبود کادر متخصص و فعالیتهای بزرگ غیر رسمی را در اقتصاد افغانستان دو چالش دیگر فرا راه سیاست مالی دولت دانسته علاوه مینماید که فعالیت غیر رسمی با وجود اینکه بخش اعظم از فعالیت های اقتصادی کشور را تشکیل میدهد دهنوع است یکی فعالیت غیر رسمی غیر قانونی مانند کشت و تجارت موارد مخدر، پول شویی و قاچاق اسلحه بوده و دیگری فعالیتهای غیر رسمی جایزیکه مشکل قانونی ندارد اما مانع در راه انکشاف اقتصادی کشور میباشد.

به همین ترتیب محقق محترم چالشهای سیاست پولی را یکی پی دیگر بر شمرده و علل و عوامل آنرا نیز مشخص ساخته است.

در ادامه فرصتهای را که در صورت توجه به آن میشود چالشها را کاهش داد یکی پی دیگر بر شمرده و راه های بکار گیری آنرا توضیح داده است. فرجامین بخش اثر را نتیجه، پیشنهادها و فهرست مآخذیکه در تکمیل اثر از آن کار گرفته است تشکیل می دهد که به صورت معیاری ترتیب و تنظیم گردیده است.

من ضمن اینکه این اثر را یک اثر علمی-تحقیقی و ممد و مفید برای پالیسی سازان سیاست های مالی و پولی میدانم، محقق محمد ولید همت که این اثر را موفقانه به پایه اکمال رسانیده است شایسته ترفیع از رتبه علمی محقق به رتبه علمی معاون سرمحقق میدانم و چاپ و نشر آنرا به مقام اکادمی علوم پیشنهاد می کنم.

تقریظ

در اخیر موفقیت های مزید محترم محمد ولید همت را در تحقیقات
بیشتر و بهتر در آینده از خداوند متعال خواهانم.
با احترام
سرمحقق شیر علی تزی

تقریظ

سیاست های مالی و پولی منحیث جزئی از سیاست های اقتصادی دول مستقل است که بخاطر نیل به اهداف استراتژیک خود کفائی و رشد و توسعه پایدار اقتصادی کشور مربوط اعمال می گردد.

سیاست های مالی و پولی یک دولت عملاً وقتی موفق خواهد بود که در استقرار ثبات قیم، رشد تولید، ارتقای سطح استخدام و بلند بردن یا دست کم حفظ ارزش پول ملی روز بروز بسوی خود کفایی، رفاه و رشد و توسعه اقتصادی گام بردارد.

سیاست های مالی و پولی موفق بعنوان زیر مجموعه سیاست اقتصادی میتواند کشور را از بحران های مالی و پولی به دور نگهداشته در جهت رشد و ترقی دلخواه اقتصادی رهنمون باشد.

بر اساس فیصله مؤرخ ۱۳۹۸/۶/۲ شورای علمی انستیتوت اقتصاد و پیشنهاد شماره ۱۴۰۷ / ۱۲۶۱ مورخ ۱۳۹۸/۶/۴ معاونیت محترم علوم بشری و منظوری مقام ریاست اکادمی علوم رساله محترم محقق محمد ولید همت تحت عنوان: سیاست های مالی و پولی و نقش آن در اقتصاد افغانستان (۱۳۸۲-۱۳۹۲) جهت ارائه تقریظ برایم سپرده شد. من رساله را به دقت مطالعه نموده و در مورد چنین ابراز نظر مینمایم:

پروژه علمی-تحقیقی سیاست های مالی و پولی و نقش آن در اقتصاد افغانستان که با پژوهش محقق دراک محمد ولید همت عضو انستیتوت اقتصاد اکادمی علوم ج. ا. ا. با هدف ارتقا به رتبه علمی معاون سرمحقق به اکمال رسیده است حامل رسالت تبیین مسایل مورد بحث است.

تقریظ

محقق محترم جناب ولید همت پروژه علمی مورد نظر را با یک مدخل زیبا در پنج فصل عمده بر محور مسایل سیاست مالی و پولی موفقانه بسر- رسانیده اند.

اثر مزبور علمی- تحقیقی بوده و در شرایط حاضر برای علاقمندان و دانشجویان علم اقتصاد و کارمندان عرصه های سیاست گذاری اقتصادی میهن هدایتگر خوبی در جهت مطلوب به شمار می آید.

به نظر من زحمات و تلاشهای مفید و مؤثر محقق گرامی قابل تقدیر بوده اثر شانرا برای ارتقا برتبه علمی معاون سرمحقق (Associate Professor) بسنده میدانم.

پیروزی های پژوهشگر جوان را در راستای ناب ترین آثار بکر علمی- تحقیقی در حیات آینده علمی شان از خدای بزرگ مسألت می نمایم.

سرمحقق دکتور عبدالباری راشد

عضو علمی اکادمی علوم افغانستان

تقریظ

در مسیر انکشاف نظریات اقتصادی، توجه و تاکید بیشتر به اهمیت عامل سرمایه و سرمایه گذاری در محور سیاست های معقول مالی و پولی صورت گرفته و پیشرفت های چشمگیرامروزی در عرصه های علوم ساینس، تکنالوژی، سیاست، اقتصاد، زیربنا و صحت، دال بر اهمیت این مولفه های اساسی آزمون شده اقتصادی می باشد. بدون شک، طرح و پیگیری سیاست های سالم مالی و پولی در امر تنظیم و انسجام بازارهای کار، پول، امتعه و بازار بورس در حوزه اقتصاد کلان از اهمیت خاصی برخوردار بوده و در تسریع فعالیت های اقتصادی دارای نقش کلیدی میباشد. افغانستان که بالاثر چالش های اقتصادی، سیاسی و امنیتی موجود دستخوش نگرانی ها و بی برنامه گی های زیاد گردیده است که به گمان اغلب، ارتباط مستقیم چالشهای اقتصادی به نبود یک سیاست معقول مالی و پولی پویا، بعید از واقعیت نخواهد بود. بناءً، جهت نیل به رشد و انکشاف اقتصادی، تحقیق روی یک رهنمود علمی و تحقیقی در زمینه که جوابگوی مشکلات اقتصادی درکشور باشد، یک ضرورت مبرم پنداشته میشود.

در پیوند به این ضرورت استراتژییک، اثر علمی-تحقیقی محترم محقق ولید همت عضو انستیتوت اقتصاد اکادمی علوم افغانستان، تحت عنوان " سیاست های مالی و پولی و نقش آن در اقتصاد افغانستان (۱۳۸۲-۱۳۹۲)" که ذریعه نامه شماره (۷۲۵/۹۳۹) مورخ ۱۳۹۸/۶/۵ ریاست مرکز علوم اجتماعی بر اساس فیصله مورخ ۱۳۹۸/۶/۲ شورای

علمی انستیتوت محترم اقتصاد، غرض ارایه تقریظ به من راجع گردیده است؛ ذیلاً نظر خویش را در مورد ابراز می‌دارم.

این اثر علمی - تحقیقی حاوی مقدمه، پنج فصل، نتیجه گیری، پیشنهادات و مآخذ می‌باشد. در مقدمه این اثر، سوالات مهم و کلیدی نظیری اینکه سیاست های مالی و پولی که طی سالهای ۱۳۸۲-۱۳۹۲ روی دست گرفته شده است، تا چه حد در کنترل نوسانات اقتصادی، مفید بوده و برای رسیدن به اهداف بزرگ اقتصادی، ممد واقع شده است؟ چه فرصت های وجود داشته که از آن استفاده بعمل نیامده است؟ به همین ترتیب چه مشکلات فرا راه سیاست های مالی و پولی کشور قرار داشته که باید حل می‌گردید؟ مطرح گردیده است که مبین یک بحث محوری منحصربه سیاست مالی و پولی در راستای تطبیق سیاست های اقتصادی در کشور میباشد. آنچه که بیشتر نتایج متوقعه این اثر را تضمین میکند، استفاده از ابزار احصائیوی و تکنیک های کاربردی ایگونومتریک است که در تحلیل آمارویافته های که بر اساس میتود "کمترین مربعات (OLS) بدست آمده، بکار گرفته شده است.

در فصل اول، تفاوت در دیدگاه های علمای اقتصاد کلاسیک، نیو کلاسیک، کینزی ها و پولیها پیرامون کارایی و عدم کارایی سیاست های پولی و مالی جهت دستیابی به اهداف بزرگ اقتصاد کلان بیان گردیده است. در این فصل، دید افراط گرانه کلاسیک ها مبنی بر عدم مداخله دولت در اموراتقتصاد برای دستیابی به انکشاف اقتصادی منجر به ظهور بحران اقتصادی سال های ۱۹۲۹-۱۹۳۳ گردید و نسخه تجویز

شده کینزی ها برای بیرون رفت از این بحران، همان مداخله دولت بارعایت سیاست های مالی بود که نتیجه مداخله بیش از حد دولت درامور اقتصاد منجر به ایجاد تورم رکودی در دهه ۱۹۷۰ گردید. در نهایت، نتایج توافق این مکاتب نشان می دهد که سیاست های مالی و پولی نه به طور مجزا بلکه با یک توأمیت کامل می توانند در امر تحقق اهداف بزرگ اقتصاد کلان ممد واقع شوند. در فصل دوم این اثر، مفاهیم، وظایف و اهداف سیاست های مالی و پولی مورد بحث قرار گرفته است که در چارچوب وظایف سیاست مالی، وظیفه توزیعی، وظیفه ثبات بخشی و وظیفه تخصیصی و در راستای اهداف سیاست مالی، مطالب چون رشد متداوم اقتصادی، کنترل انفلاسیون، استخدام کامل و توازن بیلانس تادیات شامل می باشد. مزید بر آن، در بحث وظایف سیاست پولی، زیر مجموعه های عمده این پالیسی که شامل نشرو پول ملی، تعیین و نگهداری ذخایر قانونی بانکها، وظیفه بانک منحصیث بانکر و مشاور دولت، نظارت از بانکهای تجاری و بانک منحصیث آخرین مرجع قرضه دهنده بانکهای تجاری، به طور جامع مورد بحث قرار گرفته است.

درفصل سوم این اثر، تاثیرات سیاست های مالی و پولی را در کوتاه مدت در چوکات یک مدل معیاری که منعکس کننده تساوی پس انداز و سرمایه گذاری (IS) و تساوی تقاضا و عرضه پول (LM) می باشد و اینکه چگونه این مدل تعادل همزمان در بازارهای امتعه و پول را ایجاد می کند، از دید تیوریک مورد بحث قرار گرفته است و در ضمن تاثیرات سیاست های مالی و پولی را که از بعد تقاضای مجموعی در سیستم

اقتصاد بسته و اقتصاد باز دارای اهمیت خاص می‌باشد در چارچوب مدل (IS-LM) به تصویر کشیده است.

در فصل چهارم این اثر، نقش سیاست های مالی و پولی در رشد اقتصادی افغانستان که برمبنای چگونگی روابط متغیرهای مهم اقتصادی مانند رشد تولیدات داخلی، سطح استخدام، انفلاسیون و تجارت خارجی و تاثیرپذیری این متحولین در تقابل با سیاست های مالی و پولی در افغانستان متمرکز می‌باشد، محقق با کاربرد تکنیک های ایکونومتریک و تحلیل نتایج حاصله از عملیات رگریشنی به دریافت های جالب دست یافته است.

در فصل پنجم، چالشهای عمده نظیر موجودیت فسادگسترده در سیستم مالی و مدیریتی، کمبود کادر متخصص، فرار مالیاتی و کاهش مداوم ارزش پول داخلی ارزیابی شده است و در بعد فرصت های موجود، رشد و انکشاف تولیدات داخلی، تقویه تجارت خارجی، تربیه و آموزش کادرهای متخصص، منحیث امکانات لازم برای زدودن چالش های مزمن در سیستم مالی کشور در نظر گرفته است. محقق، علاوه بر ذکر منابع که مورد استفاده قرار داده است، یک سلسله پیشنهادات و راهکار های مناسبی را در زمینه ارایه نموده اند.

من، این پروژه علمی - تحقیقی را که توسط محترم محقق محمد ولید همت تحریر گردیده است، منحیث یک اثر علمی- تحقیقی مثمر و مفید دانسته و برای ترفیع به رتبه علمی معاون سرمحقق کافی می دانم و همچنان چاپ این اثر را پیشنهاد می نمایم تا هرچه زودتر در دسترس

دانشمندان، محققین، به خصوص پالیسی سازان امور مالی و پولی کشور
قرارگیرد.

در اخیر از خداوند متعال برایشان موفقیت های مزید در امر خدمت
به مادروطن استدعا دارم.

معاون سرمحقق دکتور محمد حکیم حیدر

مقدمه

سیاست های مالی و پولی محور سیاست های اقتصادی را تشکیل داده و نقش مهم را در انکشاف اقتصادی کشورها دارا می‌باشد. سیاست مالی و پولی مناسب، زمینه رشد پایه دار اقتصادی، افزایش اشتغال، تقویه تجارت، بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی و جلوگیری از تورم پولی (انفلاسیون) را مهیا می‌سازد.

از نظر تاریخی اهمیت سیاست های مالی و پولی در اقتصاد در جریان قرن بیستم بیشتر از پیش بر ملا گردید و ضرورت اعمال این سیاست ها، توجه زیاد دانشمندان و پالیسی سازان را جلب نمود. قبل از قرن بیستم، از یکطرف نظریات اقتصادی کلاسیک ها حاکم بود که بر اساس آن فعالیت های اقتصادی توسط دست نامرئی هدایت و رهبری می‌گردید. از جانب دیگر، در این زمان اقتصاد کشور ها رشد بطنی داشته و دارای نوسانات کمتر بوده است. طور مثال، قرن نوزدهم، که در تمام کشور های دنیا، استندرد طلا و نقره حاکم بود، با ثبات ترین قرن از نظر اقتصادی گزارش شده است. چه در آن زمان سطح قیمت ها به طور اوسط در جریان یک قرن بدون تغییر باقی مانده بود. رشد اقتصادی نیز در این قرن معادل رشد نفوس بود و نوسانات اقتصادی در بعضی از کشورها عامل غیر اقتصادی (جنگ) داشت. در چنین شرایطی، نقش بانک مرکزی برای اعمال سیاست پولی به هدف کنترل انفلاسیون مطرح نبود و برای مداخله دولت جهت کنترل نوسانات اقتصادی نیز ضرورت کمتر احساس می‌گردید.

قرن بیست شاهد رویداد های بزرگ اقتصادی و غیراقتصادی بوده و شدید ترین جنگ های تخریبگر را نیز با خود داشت؛ سطح تکنالوژی فوق العاده انکشاف نمود؛ رشد اقتصادی بگونه بی سابقه افزایش نمود، بزرگترین نوسانات اقتصادی را این قرن در بر داشت و شدید ترین انفلاسیون نیز در این قرن عرض وجود نمود که تاریخ بشر نظیر آنرا ندیده بود. به عنوان مثال، بعد از جنگ جهانی اول، تمام کشور های بازنده جنگ، به خصوص جرمنی، شدیدترین انفلاسیون را تجربه نمود. در فاصله دو جنگ جهانی، بحران بزرگ (۱۹۲۹-۱۹۳۳) اقتصاد جهان را تکان داد (۴۴: ص. ۱۰۶). شرایط این وقت زمینه را برای مداخله دولت ها بیشتر فراهم نمود و ضرورت اعمال سیاست های اقتصادی را برای حفظ ثبات اقتصادی بیشتر نمود. با ارائه نظریات کینز، بعد از ۱۹۳۶، تاکید بیشتر بر نقش سیاست مالی صورت گرفت و این سیاست به عنوان مهم ترین سیاست اقتصادی تلقی گردید. گرچه در دهه هفتم این قرن نظریات جدید اقتصادی از جانب مکتب پولیها (monetarists) ارائه گردید که بر نقش سیاست های پولی بیشتر تمرکز داشت.

با گذشت زمان، تجارب کشور ها این موضوع را ثابت ساخت که سیاست مالی و پولی برای حفظ و تداوم ثبات اقتصادی از اهمیت زیاد برخوردار می باشد و در مواردی این دو سیاست مکمل یکدیگر بوده و باید در هماهنگی با هم طرح و تطبیق گردند.

در افغانستان سیاست های مالی به مفهوم عنعنوی آن (تهیه و جمع آور عواید غرض تکافوی مصارف دولت) مورد بحث بوده است، زیرا این

کشور متأثر از جنگ های مزمزمن چند دهه گذشته بوده و اقتصاد آن شدیداً صدمه دیده است، در حالیکه سیاست مالی به مفهوم مدرن آن قبل از سال ۱۳۸۱ کمتر مورد بحث پالیسی سازان و مسوولین امور مالی قرار گرفته است.

از سال ۱۳۸۱ بدینسو، افغانستان شاهد تحولات بزرگ اقتصادی و اجتماعی بوده است که در این مدت فعالیت های اقتصادی نسبتاً نظم گرفت، رشد اقتصادی افزایش نمود، سطح تولید ناخالص ملی برای بار اول از مرز بیست میلیارد دالر عبور نمود (World Bank). اما با این هم طی این مدت، اقتصاد افغانستان نوسانات شدید را تجربه نمود، رشد اقتصادی از ثبات کمتری برخوردار بود و سطح قیم نیز همواره دچار نوسان می باشد.

با در نظرداشت این حقایق، سوالات مهم که در رابطه مطرح می-گردد اینست که سیاست های مالی و پولی که طی سالهای ۱۳۸۲-۱۳۹۲ روی دست گرفته شده اند، تا چه حد در کنترل نوسانات اقتصادی موثریت داشته و برای رسیدن به اهداف بزرگ اقتصادی ممد واقع شده اند؟ چه فرصت های وجود داشته که از آن استفاده بعمل نیامده است؟ به همین ترتیب چه مشکلات در در برابر اعمال و تطبیق سیاست های مالی و پولی مناسب در کشور موجود بوده که باید حل گردد؟

در این پروژه، سعی بعمل می آید تا یک تصویر روشنتر از چگونگی تاثیرات سیاست های مالی و پولی کشور طی سالهای مورد نظر ارائه

گردد و بر چالشها و فرصتهای که در این زمینه وجود داشته روشنی انداخته شود.

ارقام مورد نیاز این تحقیق، ارقام دست دوم (Secondary Data) بوده که از راپورهای بانک جهانی، اداره مرکزی احصائیه و معلومات و بانک مرکزی افغانستان جمع آوری گردیده است. متحولین مهم و مورد بحث این تحقیق عبارت از رشد اقتصادی، سطح بیکاری، انفلاسیون، تجارت خارجی و سیاست های مالی و پولی می باشند.

برای سیاست های مالی و پولی متحولین کمی بحیث پراکسی (عوضی) استفاده شده است. طور مثال، برای سیاست مالی در اکثر تحقیقات، مصارف دولت و یا نرخ (فیصدی) مالیات به عنوان پراکسی انتخاب می گردید و از مصارف قطعی بودجه و کمکهای خارجی به این منظور استفاده گردیده است. برای سیاست پولی، مقدار پول در دوران و نرخ تبادله اسعار به عنوان پراکسی این سیاست به کار گرفته شده است. برای دریافت روابط تابعی میان متحولین مستقل و وابسته، از تکنیک های ایکونومتریک استفاده به عمل می آید. رگریشن* (Regression) مورد استفاده یک رگریشن ساده بوده و با اساس میتود کمترین مربعات یا Ordinary Least Square (OLS) محاسبه شده است. از اینکه استنتاج علمی این میتود نیازمند تحقق تعداد از فرضیه ها است، لذا برای دانستن اینکه آیا رگریشن اجرا شده از ارزش احصائیوی و

---

* رگریشن یکی از ابزارهای مهم احصائیوی بوده که غرض پیشبینی و تخمین تاثیرات متحول مستقل بر متحول تابع مورد استفاده قرار میگیرد.

علمی برخوردار است یا خیر، هر رگریشن نیازمند آزمایش فرضیه های کلاسیک نیز می باشد. از اینرو، در این پروژه چگونگی تحقق فرضیه های کلاسیک نیز به بررسی گرفته می شود.

در کل این اثر در پنج فصل تنظیم گردیده است که فصل اول آن به مرور به گذشته موضوع اختصاص یافته است؛ فصل دوم و سوم بر محور اساسات تیوریکی سیاست های مالی و پولی می چرخد؛ فصل چهارم روابط تابعی بین متحولین مورد نظر را به بحث گرفته و در فصل پنجم چالشها و فرصت های که در زمینه موجود است بحث شده و بالاخره این اثر با نتیجه گیری مختصر و ارائه چند پیشنهاد مشخص خاتمه می یابد.

قابل تذکر اینکه تکمیل این پروژه ضروراً به این معنی نیست که تمام ابعاد سیاست های مالی و پولی با تمام جزئیات به بحث گرفته خواهد شد، بلکه این اثر یک تصویر کلی از وضعیت این سیاست ها در کشور ارائه خواهد نمود. بدون تردید، بحث سیاست های مالی و پولی ابعاد گسترده دارد و ایجاب می نماید تحقیقات بیشتر در این عرصه انجام گردد. از جانب دیگر، نتایج این تحقیق بر مبنی داده های کمی-ی استوار است که توسط نهاد های مختلف جمع آوری و به نشر رسیده است. لذا، اعتبار علمی این تحقیق، بستگی زیاد به صحت و سقم داده های منتشره دارد. امیدوارم محققین و دانشمندان گران ارج مطالعات بیشتر را در این زمینه انجام دهند تا تمام ابعاد و زوایای موضوع با جزئیات بیشتر روشن گردد.

در فرجام، جا دارد از همکاریهای مستمر عالمانه استاد رهنما ام،

محترم سرمحقق حفیظ اللہ حداد، قدر دانی نمایم؛ از خداوند منان
برایشان طول عمر، صحت کامل و زندگی پر از موفقیت تمنا مینمایم.
همچنان از اعضای انستیتوت اقتصاد سپاسگذارم که با شریک ساختن
نظریات علمی ایشان در غنامندی این اثر نقش مهم را ایفا نمودند.